

1. *Date generale:* Satul Beregsăul Mare, comuna Săcălaz este situat pe șoseaua Timișoara-Jimbolia, la aproximativ 12 km de Timișoara. Datarea picturii murale este atestată de inscripția de la baza icoanei Sf. Paraschiva, pictată pe registrul III de pe peretele cafasului – 1817 – 1821, autor fiind Jiva Ciolacov „moaler” din Sinmartin. Tehnica de execuție este mixtă, tempera și ulei.

Dimensiunile scenelor variază, de la medalioane mari, peste 2 m în diametru, la medalioanele din timpanele ferestrelor de aproximativ 50 cm. Spațiile libere dintre scene sunt decorate cu ornamente și câmpuri decorative în tempera pe bază de cazeină.

Până la finalizarea lucrărilor de conservare, pictura murală a fost acoperită de un strat de grund și repetate zugrăveli. Cercetarea picturii prin sondaje a fost făcută de pictorii Viorel Tigu, Ion Neagoie și Dan Căceu.

Lucrarea este în supravegherea Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului.

2. *Structura arhitectonică:* Biserica are planul naosului dreptunghiular, împărțit de pilaștrii masivi, pe care se sprijină arcele și bolțile în trei travee, altarul este semicircular cu calota împărțită în două. La vest, sub turnul clopotniță se află cafasul și pronaosul, lateral de acest turn, spre nord și sud sunt două nave laterale ce largesc spațiul, cuprinzând și scara spirală, parțial îngropată într-o nișă.

Se disting două etape constructive: turnul cu zidurile perimetrare ale pronaosului și altarului apoi pilaștrii cu arcele și bolțile care au fost adăugate ulterior.

În altar și naos tencuiala zidurilor perimetrare se prelungește sub pilaștri, între aceste elemente arhitectonice nu există țesere de zidărie, legătura dintre ele făcându-se printr-un sistem de tiranți și centuri din fier prelucrat prin forjare.

Structura zidurilor și a bolților este din cărămidă arsă cu mortar de var-nisip. Mortarele cu ciment și trotuarul din beton (ce au favorizat infiltrațiile de capilaritate) sunt adăugate în ultimii zece-cincisprezece ani.

* Articolul apare prin grija doamnei Ecaterina Cincheza-Buculei

În urma cutremurelor din 1991 s-au creat fisuri în zona turnului, în lungul bolților și în dreptul ferestrelor. Pilaștrii s-au desprins de zidurile perimetrare. Zidul de nord este puternic înclinat spre afară, necesitând un sprijin prin contraforță.

Bolțile corului și nișa scării spiralate provenite prin cioplirea cărămizilor din perete sunt din a doua etapă constructivă, probabil 1810.

Învelitoarea este din tablă, pe alocuri mâncată de rugină și neglijent prinsă în cuie. Jgheburile și burlanele sunt defecte permițând scurgeri de apă pe ziduri.

Cel mai grav neajuns este *umezeala de capilaritate ridicată la înălțimi*, ce pe alocuri depășesc baza ferestrelor.

Cauzele umidității de capilaritate sunt: băltirea apei la ziduri, mortare degradate și placate cu ciment, trotuarul de beton, neexecutarea sarcinilor privind asanarea monumentului, cuprinse în documentația tehnică.

Starea tencuielilor interioare: Compoziția mortarelor este din amestec de var și nisip, cu conținut de pământ, fapt ce le face sfărâmicioase. Dislocări de mortare pe suprafețe mari se află în jurul ferestrelor la bolta de lângă cafas de lângă altar, bolțile și arcele cafasului.

Fisurile mărunte și dese au fost provocate de vibrațiile cărămizilor din structură la cutremur.

Cele mai grave fisuri sunt pe peretele de vest al naosului, provocate de mișcarea turnului.

Tencuieli macerate prin pierderea sărurilor din mortare sunt pe tot registrul inferior al peretelui și la bolți, în special pe traveea dinspre altar și dinspre cor.

Atacuri biologice pe tencuieli s-au identificat în zona bolților, datorită migrării de materie organică din extradados.

Lacunele în stratul original de tencuieli au fost provocate de infiltrațiile de apă prin acoperiș și de desprinderile și prăbușirile în urma cutremurului.

3. *Stratul pictural:* Grundul suport pentru pictură are în compoziție var și humă, iar ca liant

Fotografiile au fost executate de autor
în timpul restaurării.

cazeină provenită din adăugarea de lapte în compoziția ce conține var. Tencuiala peste care s-a dat grundul este neglijent finisată iar grosimea grundului nu reușește să înlăture asprimea peretelui. Tehnica picturală a suferit modificări pe parcursul avansării pe suprafața murală. Însăși cartușul indică câțiva ani de execuție(4).

Bolțile sunt în tonuri transparente, dominantă fiind eboșa în tempera grasă, iar pereții verticali sunt lucrați în ulei, destul de păstos.

Din punct de vedere cromatic, frapează policromia fondurilor. Fiecare travee are altă culoare generală de fond, medalioanele de pe prima travee au fonduri ocru-roșcate, medalioanele de pe a doua travee gri-verzui, medalioanele de pe a treia travee albastru deschis. Pe registrele verticale sunt verde, la primul registru, ocru deschis, la al doilea, albastru-verzui, la al treilea și albastru deschis la al patrulea.

Arcurile de pe boltă au culoare generală brun-oranj, cu un conținut de oxid de fier galben și miniu de blumb, a cărui culoare s-a modificat în timp. Bordurile arcelor, precum și fața pilaștrilor au ca element decorativ panglica răsucită în jurul unui ax. Alte motive decorative caracteristice sunt frunza de laur și un chenar cu cruciulițe în jurul compozițiilor mari de pe bolți. Fondurile bolților au suprapus un motiv vegetal spiralat, pereții și pilaștrii au două tonuri de imitație de marmură: gri-rece și ocru-roșcat.

Starea lianților: La partea ornamentală liantul este slab, stratul de culoare fiind pulverulent din această cauză. Rezistența la apă este foarte mică. Scenele compoziționale în tempera au rezistență slabă la apă și ceva mai bună la solvenți (terebentină). Pierderi ale stratului de culoare s-au datorat ridicării stratului de pe suport și curățirilor defectuoase (probabil cu sodă). Ornamente repictate cu bronz auriu pe suprafețele compoziționale și-au lăsat amprenta în mod ireversibil pe pictura originală.

Straturi suprapuse, exceptând medalioanele de pe bolți, întreaga suprafață murală a fost grunduită și în repetate rânduri zugrăvită.

Medalioanele de pe boltă neacoperite de zugrăveli au fost „restaurate” în repetate rânduri prin curățiri dure și repictări, vernisări cu uleiuri neadecvate ce s-au scurs până la fisurile mărunte unde s-au acumulat în strat gros, formând gudroane.

S-au identificat verniuri originale, pe bază de rășini naturale ce prin îmbătrânire, sub influența

umidității, s-au opacifiat ori s-au brunificat. Au fost identificate și pelicule de ceară.

4. *Tratamente:* La structură, cu excepția decapărilor din registrul inferior al altarului, pronasosului și parțial a naosului, nu s-a întreprins nimic. Precizarea statutului clar de monument aparținând patrimoniului cultural va obliga pe cei care gestionează monumentul să întreprindă măsuri ferme de asanare.

Fisurile și dislocările provocate de cutremur în câmpul pictural din zona naosului au fost remediate de restaurator. Ca materiale s-a folosit mortarul din var-nisip cu adaos de cazeinat de calciu. Unde masa dislocată a avut un volum mare s-au folosit drept umplutură plăci ceramice în straturi succesive, până la aducerea tencuielilor la nivel.

S-au degajat din mortar centurile metalice de consolidare prin a căror oscilație se pot antrena noi burdușeli.

Marginile fisurilor au fost tivite pentru fixare cu benzi de mortar dur și puternic tasat, spre a face o priză maximă, straturile de mortar de umplutură s-au pus succesiv spre a se împiedica formarea fisurilor de contracție. Pentru fisurile fine s-a folosit un chit din cazeină și carbonat de calciu, iar în câmpul compozițional fisurile fine și săriturile de grund s-au rezolvat cu chit, pe bază de emulsie reversibilă de cazeină carbonat de calciu farmaceutic.

Degajarea stratului pictural de corpurile străine: Pentru îndepărtarea stratului de fum s-a folosit o compresă pe bază de pastă de argilă, alcanizată ușor cu bicarbonat de amoniu 3-5%. Argila fiind o compresă absorbantă împiedică migrarea negrului de fum în porii substratului.

Decaparea straturilor de zugrăveli s-a făcut în mod selectiv pentru recuperarea pe cât a fost posibil a primei ornamentații de la începutul secolului XIX. S-au folosit pentru aceasta modificările fizice dintre straturi, prin umectare și uscare parțială ce provoacă desprinderi ușoare între straturi, ușurând apoi selecția mecanică cu bisturiul și spatula. Pentru grundurile foarte aderente, bine ancorate de porii și rugozitatea stratului pictural, s-a înmuiat stratul de vernis original prin comprese pe pulpă de hârtie cu o soluție decapantă a cărei compoziție a fost terebentină, alcool etilic, metanol, xilen și câteva picături de amoniac. Pentru fixarea stratului de culoare din zonele ornamentale s-a folosit următoarea soluție emulsie grasă de ou, lapte degresat și apă

Saturarea din aproape a peretelui, urmată de foliere în zonele pulverulente și revenirea de câte ori este necesară în zonele cu absorbție mare.

Ridicăturile de strat de culoare s-au fixat cu un adeziv de clei de pește cu adaos de fiere de vită.

Dezinfecția pentru cazeinatul de calciu s-a asigurat cu adaos de borax.

Pentru suprafața murală, ca măsură profilactică împotriva atacului biologic, dat fiind peretele umed și emulsia de ou de natură proteică, s-a făcut o sterilizare cu acțiune remaniată cu o soluție de 5% săruri cu atenuare de amoniu de tip „catiotim” D.C.

Reintegrarea lacunelor: În câmpul ornamental s-a urmărit recuperarea cât mai mult posibil a decorului de epocă. Dat fiind uzura avansată a stratului de culoare, s-a aplicat metoda de la vellatura, tentă transparentă, reversibilă ce înviorează ușor tonul local, nealterându-i calitățile specifice.

În cazul lacunelor de strat de culoare s-a aplicat metoda ritoco, ton local strict la lacună.

Pentru prima travee, s-au demontat deja eșafodajele peste pictura în ulei, s-a aplicat un

verniz de protecție pe bază de ceară de albine, ulei de în fierț și terebentină.

Alte obiecte de valoare deosebită aflate la acest monument:

Iconostasul – nu este cel original acesta fiind adus de la biserica Sf. Ilie din Fabric.

Patru icoane împărățești reprezentând ceea ce a mai rămas din iconostasul original al bisericii.

Strane de lemn de la sfârșitul secolului XVIII; deosebite ca execuție meșteșugărească.

2 arzătoare metalice pentru lumânări din aramă și metal argintat, datând probabil de la începutul secolului XIX.

Necropola cu piatră funerară prinsă în pavajul naosului.

Cavoul din curtea bisericii, cuprinzând rămășițele unei personalități marcante a perioadei 1848.

Toate acestea trebuie cercetate și fișate. Etapa de conservare încheiată.

Nu s-au asigurat în nici un fel condiții de conservare a arhitecturii.

29 mai 1993

Restaurator **DAN CĂCEU**